

ПЕРЕГУК СТОЛІТЬ: ДАВНІ ЛЕКСЕМИ У ДІАЛЕКТНОМУ МОВЛЕННІ

Анотація. У статті на прикладі окремих слів, виявлених у пам'ятках української мови XIV–XVII ст., простежено динаміку семантичної структури лексем, з'ясовано їх подальшу долю – функціонування у сучасному говірковому мовленні південно-західного наріччя. Зіставлення і порівняння фактів діалектного мовлення з відповідними явищами минулого допомагає науково пояснити процеси сучасної мови.

Ключові слова: лексема, семантика, діалект, південно-західне наріччя, історія мови.

З'ясування будь-яких явищ сучасної української мови не можна уявити без заглиблення в історію мови, без аналізу тих чи інших процесів, які відбуваються в діалектному мовленні. Адже у живій українській мові у різних її діалектних виявах спостерігаємо багато реліктових рис (фонетичних, морфологічних, лексичних, синтаксичних тощо), які у літературній мові давно зникли і до сьогодні не збереглися. Зв'язок історії мови з діалектологією є безсумнівним і надзвичайно тісним. Зіставлення і порівняння фактів сучасного діалектного мовлення з відповідними явищами минулого допомагає науково пояснити ті процеси, які відбуваються у сучасній мові. Цікавими є спостереження над окремими лексемами, які живуть у говірковому мовленні, наявні у діалектних словниках південно-західного ареалу, і їх зіставлення з аналогічними, що їх знаходимо у лексикографічних працях, створених на основі пам'яток української мови XIV–XVII ст.

Пам'ятки української мови, опрацьовані при укладанні історичних словників [ССМ, СЛУМ] виявляють питомі риси різних українських говірок. Адже канон джерел цих словників охоплює документи, писані українською мовою, з різних територій (Волині, Галичини, Закарпаття, Бойківщини, Гуцульщини, Лемківщини, Холмщини, Підляшся, Поділля, Наддніпрянщини тощо). На це неодноразово звертали увагу не лише автори зазначених словників (Д.Г. Гринчишин [1; 2; 3], Л.М. Полюга [5] та ін.), але й інші дослідники пам'яток української мови [пор., напр., 6].

Показовою є пам'ятка української мови XVII ст., автором якої є видатний учений-лексикограф Памво Беринда – “Лексіконъ славеноросскій и именъ тлъкованіе” (1627 р.) [ЛБ], яка чітко виявляє у тлумачній перекладній частині лексеми, наявні сьогодні у південно-західних говірках. Серед них – *воробець* [ЛБ, 17, 103], *воробей* [ЛБ, 55], *воробли(к)*, *воробчикъ* [ЛБ, 103], *потма*, *потма(т)ко* [ЛБ, 103], *когутъ* [ЛБ, 104], *щутка*, *лоза*, *багнага* [ЛБ, 189], *пеленчатко* [ЛБ, 34], *тручати*, *потручати* [ЛБ, 89], *струтити* [ЛБ, 20], *тайстра* [ЛБ, 120], *бисага* [ЛБ, 157], *трафунокъ* [ЛБ, 89] тощо. Наявність цих та бага-

тьох інших лексем у “Лексиконі ...” не є випадковою, адже автор є вихідцем із території Західної України [4, с. VIII] і тлумачив слова рідними і поширеними на його теренах відповідниками.

Працюючи над укладанням діалектного словника села Стриганці Тисменицького району Івано-Франківської області, спостерігаємо у мовленні діалектоносіїв, які репрезентують наддністрянську говірку, чимало таких давніх лексем, які у літературній мові або не збереглися, зникли, або мають статус діалектних.

Мета статті – проаналізувати окремі давні лексеми, які виявляємо у пам'ятках української мови XIV–XVII ст. і які дотепер функціонують у живому говірковому мовленні, проте відсутні у сучасній літературній мові. Зазначена мета зумовила вирішення наступних завдань: з'ясування найдавніших фіксацій аналізованих лексем, спостереження над динамікою семантичної структури цих слів, вияв поширення аналізованих номенів у різних говірках південно-західного наріччя.

Номен *воробець* (літературний відповідник – *горобець* ‘маленький сірий птах, який живе переважно поблизу житла людини’ [СУМ, II, 135]) відомий у пам'ятках здавна. У киеворуський період поширеною була назва *воробии* [Срезн., I, 302]. Цю лексему та її спільнокореневі похідні засвідчує “Лексикон ...” П. Беринди (*воробець* [ЛБ, 17, 103], *воробей* [ЛБ, 55], *воробли(к)*, *воробчикъ* [ЛБ, 103]). Уживаними у XVII столітті були й антропоніми *Семе(н) Воробѣ(и)* (1649 р.) [Реєстр, 305 зв.], *Грыць Воробецъ* (1649 р.) [Реєстр, 193]. До речі, аналогічні прізвища функціонують і сьогодні в українському антропоніміконі: *Воробей*, *Воробель*, *Воробець*, *Воробій*, *Воробок* [Редько, I, 169]. “Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.” не подає цієї лексеми, проте виявляємо словосполучення *воробієва пасика* [ССМ, I, 197], де є спільнокоренева лексема.

Воробець – давнє праслов'янське слово (**vorbьjь*, **vorbьsь* [ЕСУМ, I, 570]). Воно (крім цієї форми, функціонують інші суфіксальні модифікації) засвідчено у багатьох південно-західних говірках: наддністрянських (*воробецъ* [Осташ 2010, 105], *воробецъ* [Горбач Терєб., 2015], *воробецъ*, *воробель* [Верхр. 1912, 257], *воробчик* [Шило, 82]), бойківських (*воробецъ*, *воробецъ*, *воробіць* [Он., II, 24], *во-*

робі́л [Он., I, 144]), гуцульських (*воробѣц* [СГГ, 293], *воробѣц* [Негрич, 44], *воробѣц* [Горбач Бродина, 149]), лемківських (*воробель* [Турчин, 54], *воробель* [Горбач Красний Брід, 568]), закарпатських (*воробѣць*, *воробок*, *воробак* [Сабадош, 41], *воробѣц* [Горбач Поляни, 284]). Зустрічаємо лексему та її варіанти і в західнополіських говірках (*воробѣць*, *воробѣй*, *вороблюх*, *воробцюх* тощо [Аркушин, I, 44, 73, 103]). Аналізоване слово та інші спільнокореневі утворення вміщують лексикографічні праці XIX–XX ст.: *воробѣць*, *воробель*, *воробѣй*, *воробій*, *вороб'ятко*, *вороб'єтко*, *воробчик*, *вороб'я*, *воробля*, *воробинє* [Голов., 414], *воробѣць*, *воробчик* [Желех., I, 121], *воробець*, *воробиця*, *воробля*, *воробок*, *воробчиха*, *вороб'я*, *вороб'ятко* [Гр., I, 254]). Тлумачний словник української мови вміщує цю назву з ремаркою “діалектне” (*воробѣць* [СУМ, I, 739]). Зауважимо, що сучасний літературний відповідник *горобець* не виявляють пам'ятки української мови XIV–XVII ст. Сучасне українське г- замість первісного в- з'явилося, очевидно, під впливом сприйняття останнього як протетичного (типу в- у *вівця*, *вогонь*, *вулиця*) і заміни іншим протетичним г- (як у *горіх*, *гострий* тощо) [ЕСУМ, I, 570].

Праслов'янську за походженням лексему *багнѣта* [ЕСУМ, I, 110] у пам'ятках української мови виявляємо з XVI ст. (*багнѣта* (1596 р.) [ЛЗ 32], (1627 р.) [ЛБ, 189]). Цим словом позначали ритуальну гілку верби з сережками, яку освячують у Вербну неділю. Збереглася зазначена назва у лемківських говірках (*багнітки*, *багнітка* ‘вербові котики’ [Турчин, 21], *багніты*, *багніткы*, *багнѣта* ‘котики на дереві’ [Верхр. 1902, 389], *багнітка* ‘лоза, шутка на Цвітну неділю’, ‘котики, багнітки на лозі весною’ [Горбач Красний Брід, 558]). Засвідчують цей номен і лексикографічні праці XIX–XX ст.: *багнітка* [Желех., I, 8], *багнітка* [Гр., I, 18]). Зазначена лексема є джерелом назви свята *Багніткова неділя* ‘Вербна неділя’ [Осташ 2000, 319]. У сучасній літературній мові слово не збереглося.

Праслов'янська за походженням лексема *шутка* [ЕСУМ, VI, 496] у першій половині XVII ст. позначала ритуальну вербову гілку з сережками [ЛБ, 189] і вживалася як синонім до лексем *багнѣта* [ЛБ, 189], *лоза* [ЛБ, 189]. Виявляємо це значення слова у лексикографічних працях XIX–XX ст.: *шутка* [Желех., II, 1102], *шутка* [Гр., IV, 520]. Зауважимо, що у названих словниках номен *шутка* має ще й інші значення: *шутка* ‘жарт’, ‘ягня’ [Желех., II, 1102], *шутка* ‘жарт’, ‘ягня’ [Гр., IV, 520]. Аналізована лексема збереглася у наддністрянських говірках (*шутка* [ЗА; Горбач Романів, 254; Шило 284]), гуцульських (*шутка* [ГГ, 24, 222; Горбач Бродина, 237; Негрич 192; СГГ, 66]), бойківських (*шутка* [Он., II, 391]) зі значеннями ‘котики на вербі’, ‘в'язанка вербових гілок, які святять у Вербну неділю’ [ГГ, 24, 222], ‘вербова гілка з котиками’, ‘вербова гілка, яку посвячують у пер-

кві у Вербну неділю’ [Шило, 284; Он., II, 391; ЗА]. У західнополіських говірках зберігся номен *шутка* зі значенням ‘ягнятко’ [Аркушин, I, 279]. У буковинських говірках *шутка* має значення ‘пухнаста вербова брунька’, ‘вербова лозина з пухнастими бруньками’, ‘остання передвеликодна неділя’ [СБГ, 680].

З цієї лексемою пов'язано те, що свято Вербної неділі може називатися *Шутівною* (*Шутівною*) неділею або *Шуткою* [Осташ 2000, 317; СБГ, 680; Горбач 1988, 136–139; Гр., IV, 520; Желех., II, 1102].

У сучасній літературній мові аналізовану лексему у вказаних значеннях не виявлено. Тлумачний словник української мови подає номен *шутка* з ремаркою “розмовне, рідко” у значенні ‘жарт’ [СУМ, XI, 569].

Лексема *лоза* (**loza* [ЕСУМ, III, 281]) у пам'ятках киеворуського періоду [Срезн., II, 44] вживалася на позначення виноградної лози. У пам'ятках української мови вона відома з XV ст. зі значенням ‘лозовий чагарник, лозняк’: *по концѣ лозы нивъка на долини* [ССМ, II, 555]). У пам'ятках XVI – пер. пол. XVII ст. з'являються ще інші значення ‘зрізані лозові стебла як матеріал для деяких виробів’ (*дво(р) увѣсь кругомъ огороживаютъ ста(и)ни на кони з лозы плетуть* [СЛУМ, XVI, 96]); ‘виноград’ (*вінную лозу скопали* [СЛУМ, XVI, 96]); ‘власна назва’ (*пана Юрка Лозу* [СЛУМ, XVI, 96]). У цей період уже виявляємо значення ‘вербова гілка’ (*розки (з) квѣто(м), лоза* [ЛЗ, 32; ЛБ, 189]).

У лексикографічних працях XIX–XX ст. номен *лоза* мав різні значення: ‘різновид верби’, ‘місце, заросле вербою’ [Біл., 212], ‘різновид верби’, ‘виноград’, ‘назви ігор’ [Гр., II, 375].

У діалектному мовленні частини наддністрянців *лоза* є назвою ритуальної вербової гілки, яку освячують у свято Вербної неділі (*лозі* ‘шутка на Цвітну неділю’ [Горбач Романів, 59; Горбач Терєб., 229]). Це ж слово могло означати у наддністрянських говірках також ‘верболіз’ [Горбач Терєб., 229]. У частини наддністрянських говірок *лоза* стала джерелом для назви свята Вербної неділі – *Лозова неділя* [Осташ 2000, 318; Шило 163]. У гуцульських говірках *лозі* має значення ‘верболіз’, ‘лозина’ [Горбач Бродина, 189; ГГ 114]. Водночас тут збереглося словосполучення *дѣвѣга лоза* на позначення великодньої парубоцької гри [Негрич, 106]. У закарпатських говірках відома лексема *лозі* ‘лозина, верболіз’ [Горбач Поляни, 298]. У сучасній літературній мові серед багатьох значень слова *лозі* (‘назви деяких кущових порід верби’, ‘довге тонке стебло цих порід, лозина’, ‘різка’, ‘лозняк’ [СУМ, IV, 541]) значення ‘ритуальна вербова гілка з сережками, яку освячують у Вербну неділю’ до сьогодні не збереглося.

Про давність аналізованої лексеми, а також лексеми *шутка* свідчать сучасні антропоніми: *Лоза* [Редько, I, 612], *Шутка* [Редько, II, 1229].

Лексема *трусити, тручати* (**trōtiti* [ЕСУМ, V, 661]) у пам'ятках української мови XVI – I половини XVII століття [ЛБ 89] мала значення 'што-вхати, што-вхнути; пхати, пхнути'. У цей період функціонували також префіксальні утворення *втручати* [СЛУМ, V, 69], *потручати* [ЛБ 89], *струтити* [ЛБ 20], *зтрутити* [СЛУМ, XII, 200] тощо, які виявляють значення: 'скидати' *шáпки ... кто струти(т) з голови* (поч. XVII ст.) [Карт.]; 'зіштовхнути' <... *рогати(н)ци* > ... *струтили сби́єника зь а(м)бона* (1589 р.) [Карт.]; 'зіпхнути' *Яковъ ... бы(л) зтручѣны(и) и дерево(м) ... убѣтыи* (1635 р.) [Карт.].

Виявляють такі утворення та їх похідні лексикографічні праці XIX–XX ст.: *тру́тити* 'што-вхати', 'кидати' [Желех., II, 989], *труча́ти* 'што-вхати' [Желех., II, 990], *стру́тити, струча́ти* 'што-вхнути', 'скидати' [Желех., II, 930], *втру́тити, втруча́ти, втруче́ти, втручо́вати* 'впихати, вкидати, вміщувати' [Голов., 426], *тру́тити, труча́ти* 'што-вхати, што-вхнути', *стру́тити, стручо́вати* 'зіпхнути, спихати' [Гр., IV, 220, 290, 291].

У словнику сучасної літературної мови зазначене дієслово має ремарку "діалектне" [СУМ, X, 304]. Воно широко функціонує у південно-західних говірках: наддністрянських (*втру́тити* "1. (кого) што-вхнути: *Я йогѡ втру́тив так, шо він аж впов 'Я його што-вхнув так, що він аж впов*". 2. образно (про будівлю) розвалити: *Хáта вáшї вже дуже старá, то трéба втру́тити і починáти будувáти нову хáту*. 3. перен. Дешево продати, зіпхнути: *Помідѡри лéдви м втру́тила за півци́ни*. 4. згруб. Насильно або із труднощами видати дівчину заміж; зіпхнути: а) *Вонá йогѡ не хотіла, áле вонї її намовльїли, намовльїли, та й так втру́тили дівку за то́го хлѡнци*; б) *Вонї [батьки] би втру́тили її за пѣршого-лїпшого женихá 'вони б видали (зіпхнули) її заміж за будь-якого жениха'"* [Осташ 2010, 409]; *тручы́ти, труче́ти* 'што-вхати когось руками' [ЗА]; *потручы́ти, потруче́ти* '1. Штовхнути кількох осіб. 2. перен. Як-небудь або з важкими труднощами видати заміж або ожени (їдеться про кількох осіб)' [ЗА]; *тру́тити* 'што-вхнути [Горбач Тереб., 248]; *тру́тити, труну́ти* 'што-вхнути' [Горбач Романів 142]); гуцульських (*труче́ти, труча́ти* 'што-вхати, пхати' [ГГ, 189]; *тручы́ти* 'што-вхати' [Негрич, 171], *втру́тити, тру́тити* 'што-вхнути, зіштовхнути' [СГГ, 328], *труч'ѣти (помáлу)* 'жити, коротати вік' [Горбач Бродина, 224]), лемківських (*тручати, трутити, тручнути* 'што-вхати, спихати' [Турчин, 318]); буковинських (*труча́ти, труче́ти* 'што-вхати', 'продавати' [СБГ, 555]); закарпатських (*тру́тити, труча́ти* 'што-вхати, посувати, пхати' [Сабадош, 355]), бойківських (*тру́тити, труча́ти* 'што-вхати' [Он., II, 306]. Омоніми *тру́тити, тру́тити* у бойківських говірках можуть означати 'тхнути' [Он., II, 306]).

Дієслово *трясти, трясти* (**tręsti* [ЕСУМ, V, 665]) відоме у пам'ятках киеворуського періоду і

означало 'трясти, махати' [Срезн., III, 1029]. Форма *трусити* позначала 'витурушувати' [Срезн., III, 1012]. У пам'ятках української мови XV ст. вживалося зі значенням 'трусити, обшукувати': *оу черновцех возы не трясти* [ССМ, II, 448]. У XVI – I пол. XVII ст. виявляємо дієслова *трясти, трястися, трусити* зі значеннями 'хитати, коливатися, бити': *вѣтръ ... домъ ... розбилъ ... трусиль* (поч. XVII ст.) [Карт.], *земля тряслася: трясли и ляхи козаковъ* (1636–1650 рр.) [Карт.].

Цікавим виявилось у цей період ще одне значення дієслова *трясти* 'виходжувати, оздоровлювати': *а взяли(с)мо у дѣда чты(р)деся(т) гро(ш)и и ї' кды бабу трясли в шпитали* (1607–1645 рр.) [Карт.]. У сучасній літературній мові розлога семантична структура дієслів *трясти, трусити* [СУМ, X, 300] не виявляє значення 'виходжувати, оздоровлювати'. У наддністрянських говірках (с. Стриганці Тисменицького району Івано-Франківської області) збереглися дієслова *трыстї́, трестї́* зі значеннями: 1. Трусити: *Ти нáшо трісе́ш тов гру́шков?* 2. Доглядати, дбати, прикладати зусилля, щоб зберегти здоров'я: (жінка про вагітну невістку) *То трéба трыстї́* 'Про невістку і її вагітність треба дуже дбати' [ЗА], *витрыса́ти, витрыса́ти* (недок.), *ві́трысти, ві́трести, ві́трысти* (док.) зі значеннями: 1. (витурушувати щось звідкись) витрясати: *Попáли менї в черевїк якїсь сухї дрібкі* (тут: *дрібка* – крихта хліба) *та й так грїзли в пїйтї, шо мусїв роззутисї і ві́трысти, бо не мож бу́ло ходїти*. 2. перен. (кого) вирощувати і виховувати з великими матеріальними труднощами, у важких умовах. 3. (що) доглядати у важких умовах, доводити до пуття: *Сéго рѡку з кукурѡдзами бу́ло тьїжко: мáма мусїла пересáджувати, путѡму велїкі бурїні, мáма лéдви їх ві́трысла* [ЗА]. Ці приклади свідчать як про збереження давніх значень у діалектному мовленні, так і про розширення семантичної структури зазначених дієслів.

У статті зосереджено увагу лише на кількох лексемах, які ілюструють найтісніші зв'язки процесів, які відбуваються у діалектному мовленні, та тими явищами, які мали місце у давні часи. Наші спостереження переконують, яке глибоке генетичне коріння мають лексеми, які сьогодні побутують у живому говірковому мовленні. Мова – це пам'ять народу. Вона багата, різноманітна. Кількасотлітня "історія" проаналізованих номенів підтверджує те, що у мові нічого безслідно не зникає: якщо якесь явище, слово чи якесь його значення не функціонує у літературній мові, воно відлунує з глибини століть і комфортно себе почуває у діалектному середовищі. Саме діалектне мовлення є живим джерелом для сучасної української мови. Пояснення будь-яких загадок сучасної мови слід шукати у її глибинній історії. Діалектне мовлення, яке виявляє багато архаїчних мовних явищ, потребує подальшого глибокого опрацювання та осмислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гринчишин Д.Г. Спостереження над діалектними особливостями українських пам'яток XIV–XVIII ст. / Д.Г. Гринчишин // Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі: Тези доп. і повідом. XV Республіканської діалектологічної наради. – Житомир, 1983. – С. 14–15.
2. Гринчишин Д.Г. Писемні пам'ятки XVI – першої пол. XVII ст. як джерело вивчення українських діалектів / Д.Г. Гринчишин // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Українське і слов'янське мовознавство : Збірник наукових праць. – Ужгород, 2001. – Вип. 4. – С. 175–181.
3. Гринчишин Д.Г. Фіксація діалектних рис у документах з Гуцульщини / Д.Г. Гринчишин // Гуцульські говірки. Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження / Відп. ред. Я.В. Закревська. – Львів, 2000. – С. 76–85.
4. Німчук В.В. Памво Беринда і його “Лексіконъ славеноросскій и именъ тлъкованіє” / В.В. Німчук // Лексикон словенороскій Памви Беринди / Підготовка тексту і вступна стаття В.В. Німчука. – Київ : Вид-во АН УРСР, 1961. – С. V–XXXVI.
5. Полюга Л.М. Писемні пам'ятки Лемківщини XIV–XVIII ст. в історичних словниках української мови / Л.М. Полюга // Пам'ятки писемності східнослов'янськими мовами XI–XVIII ст. – Київ, 2002. – Ч. II. – С. 11.
6. Царалунга І.Б. Вижвівська книга XVII ст. – цінне джерело для вивчення західнополіського діалекту в діахронії // І.Б. Царалунга // Акти Вижвівської міської книги XVII ст. / Підгот. до вид. І.Б. Царалунга, відп. ред. В.М. Мойсієнко. – Житомир, 2015. – С. 5–55.

СКОРОЧЕННЯ НАЗВ ДЖЕРЕЛ

- Аркушин – Аркушин Г. Словник західнополіських говірок : у 2-х т. / Григорій Аркушин. – Луцьк : Редакційно-видавничий відділ “Вежа” Волинського державного університету ім. Лесі Українки, 2000. – Т. 1–2.
- Біл. – Білецький-Носенко П. Словник української мови / П. Білецький-Носенко; підгот. до вид. В.В. Німчук ; [відп. ред. К.К. Цілуйко]. – К. : Наукова думка, 1966. – 419 с.
- Верхр. 1902 – Верхратський І. Про говор галицких лемків / Написав Іван Верхратский // Збірник філологічної секції НТШ. – Львів, 1902. – Т. 5. – 489 с.
- Верхр. 1912 – Верхратський І. Говор батюків / Написав Іван Верхратский // Збірник філологічної секції НТШ. – Львів, 1912. – Т. 15. – 306 с.
- ГГ – Гуцульські говірки. Короткий словник / [відп. ред. Я. Закревська ; НАН України ; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича]. – Львів, 1997. – 232 с.
- Голов. – Головацкий Я.Ф. Матеріали для словаря Малорускаго нарѣчія ... / Дзєндзелівський Й.О., Ганудель З. Словник української мови Я.Ф. Головацького // Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. – Братислава ; Пряшів, 1982. – Т. 10. – С. 311–350.
- Горбач 1988 – Горбач О. Українська народня релігійно-християнська термінологія й лексика / О. Горбач // Наукові записки УВУ: Філософський факультет. Збірник мовознавчої комісії Наукового Конгресу в 1000-ліття Хрищення Руси-України. – Мюнхен, 1988. – Ч. 13. – С. 99–146 / Передрук: Горбач О. Зібрані статті. У 7-ми т. – Т. 2: Статті до 1000-ліття християнізації Руси-України. – С. 123–170.
- Горбач Бродина – Горбач О. Південнобуковинська гуцульська говірка й діалектний словник с. Бродина пов. Радівці (Румунія) / О. Горбач // Горбач О. Зібрані статті. VIII. Історія мови. Діалектологія. Лексикографія / О. Горбач. – Мюнхен, 1997. – С. 123–275.
- Горбач Красний Брід – Горбач О. Південнолемківська говірка й діалектний словник с. Красний Брід бл. Меджилаборець (Пряшівщина) / О. Горбач // Горбач О. Зібрані статті. V. Діалектологія / О. Горбач. – Мюнхен, 1993. – С. 524–658.
- Горбач Поляни – Горбач О. Мармароська говірка й діалектний словник с. Поляни над р. Русковою (Румунія) / О. Горбач // Горбач О. Зібрані статті. VIII. Історія мови. Діалектологія. Лексикографія / О. Горбач. – Мюнхен, 1997. – С. 276–323.
- Горбач Романів – Горбач О. Північно-наддністрянська говірка й діалектний словник с. Романів Львівської області / О. Горбач // Горбач О. Зібрані статті. V. Діалектологія / О. Горбач. – Мюнхен, 1993. – С. 56–156.
- Горбач Терєб. – Горбач О. Говірки Терєбовельщини / О. Горбач // Горбач О. Зібрані статті. V. Діалектологія / О. Горбач. – Мюнхен, 1993. – С. 405–426.
- Гр. – Словарь української мови / Зібр. ред. журн. “Кієвская Старина” ; упорядкував з додатком власного м-лу Борис Грінченко. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958–1959. – Т. I–IV. (Надруковано з видання 1907–1909 рр. фотомеханічним способом).
- ЕСУМ – Етимологічний словник української мови : у 7-ми т. / За ред. О.С. Мельничука. – К. : Наукова думка, 1982–2012. – Т. 1–6.
- Желєх. – Желєховський Є. Малоруско-німецький словар / Улож. Є. Желєховський, С. Недільський. – Львів, 1885–1886. – Т. 1–2.

- ЗА – Записи автора статті у с. Стриганці Тисменицького району Івано-Франківської області.
- Карт. – Картотека Словника української мови XVI – першої половини XVII ст. Зберігається у відділі української мови Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України у Львові. – Рукопис.
- ЛБ – Лексикон словенороський Памва Беринди / Підгот. тексту і вступна стаття В.В. Німчука ; [відп. ред. К.К. Цілуйко] – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. – 272 с.
- ЛЗ – Зизаній Л. Лексис // “Лексис” Лаврентія Зизанія ; Синоніма славеноросская / Підгот. текстів пам'яток і вступ. статті В.В. Німчука. – К. : Наукова думка. – 1964. – С. 23–89.
- Негрич – Негрич М. Скарби гуцульського говору : Березові / Микола Негрич. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 224 с. (Серія “Діалектологічна скриня”).
- Он. – Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок / М.Й. Онишкевич. – К. : Наукова думка, 1984. – Ч. 1–2.
- Осташ 2000 – Осташ Н.Л. До питання про назви християнських свят українців (*Вербна неділя*) / Надія Осташ // Християнство й українська мова : матеріали наукової конференції. Київ, 5–6 жовтня 2000 р. – Львів : Вид-во Львівської Богословської Академії, 2000. – С. 314–326.
- Осташ 2010 – Осташ Р.І. Словник говірки с. Стриганці Тисменицького району Івано-Франківської області [А, Б, В] / Роман Осташ, Любов Осташ // Діалектологічні студії. 9 : Запозичення та інтерференція / [відп. ред. Павло Гриценко, Наталя Хобзей]. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2010. – С. 347–410.
- Редько – Редько Ю.К. Словник сучасних українських прізвищ / Юліан Редько ; Наукове товариство ім. Шевченка. – Львів, 2007. – Т. I–II.
- Реєстр – Реєстр Війська Запорозького 1649 року: Транслітерація тексту / Підготували до друку : О.В. Тодійчук (головний упорядник), В.В. Страшко, Р.І. Осташ, Р.В. Майборода. – К. : Наук. думка, 1995. – 592 с. (Джерела з історії українського козацтва).
- Сабадош – Сабадош І.В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / Іван Сабадош. – Ужгород: Ліра, 2008. – 480 с.
- СБГ – Словник буковинських говірок / [за заг. ред. Н.В. Гуїванюк]. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.
- СГТ – Астаф'єва М. Словник гуцульських говірок Річки та Яворова: у 4-х книгах / Марія Астаф'єва, Ганна Воронич. – Кн. 1. Скриптура перша: А–Ж. – Київ ; Івано-Франківськ : Місто НВ, 2014. – 514 с.
- СЛУМ – Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича ; [відп. ред. Д. Гринчишин]. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1994–2013. – Вип. 1–16.
- Срезн. – Срезневский И.И. Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам / И.И. Срезневский. – СПб., 1893–1912. – Т. I–III.
- ССМ – Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. / [ред. Л.Л. Гумецька, І.М. Керницький]. – К. : Наукова думка, 1977–1978. – Т. 1–2.
- СУМ – Словник української мови : в 11 –ти т. / За ред. І.К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. I–XI.
- Турчин – Турчин Є. Словник села Тилич / Є. Турчин. – Львів : Українська академія друкарства, 2011. – 384 с.
- Шило – Шило Г.Ф. Наддністрянський регіональний словник / Гаврило Шило ; [відп. ред.. Л. Полюга, Н. Хобзей]. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 288 с. (Серія “Діалектологічна скриня”).

Liubov Ostash

Roll call of the centuries: ancient lexical elements in the dialect speech

Summary. Using the individual words from the 14-17th-century historical sources of the Ukrainian language as examples, the author has traced the dynamics of the semantic structure of lexical elements and cleared up their further existence in the South-Western dialect of the modern spoken language. The phenomena of modern language are likely explained with the help of the opposition and comparison of the dialect speeches' facts with the relevant events of the past.

Key words: lexical elements, semantics, dialect, South-Western dialect, history of language.

Одержано 24.05.2016 р.